

Så passar du in sadeln

Att hitta rätt sadel till sin häst kan vara svårt. En sadel som passar idag, kanske inte gör det i framtiden. Här får du själv lära dig att kontrollera en sadel till dig och din häst.

MIN SYN PÅ SAKEN

Av: *Peter Winslow*, Sadelmakare och auktoriserad sadelinpassare

Foto: *Robert Solin*

Man måste alltså tänka på hur det blir om hästen ändrar form. En unghäst kan mycket snabbt få mer muskler, medan en äldre kan tappa form. Hästens anatomi, fysiologi och vilken form den arbetar i är helt avgörande för valet av sadel. Valet av sadeln för ryttaren har inte bara betydelse för ryttaren utan även för hästen. En felaktig sadel för ryttaren påverkar inte bara ryttarens sits negativt utan också hästens möjligheter att arbeta i rätt form.

En felaktigt inpassad sadel hämmar i bästa fall bara hästens aktion men i värsta fall kan sadeln medföra direkt skada. Hästar skadas dagligen på grund av att de har en för dem felaktig sadel, men de skadas också på grund av att ryttaren sitter i en för dem för liten eller på annat sätt felaktig sadel. Hade den som ansvarar för hästen haft en grundkunskap om sadlar och hur man passar in dem till häst och ryttare hade hästarna varken blivit skadade eller hämmade av sadlarna.

Att bedöma om en sadel är skadlig för hästen är lätt. Det blir sedan gradvis svårare att komma till rätta med på vilket sätt sadeln hämmar hästen. Målet med första delen av denna artikelserie är att du, som hästägare och ryttare, ska kunna utföra en kontroll av sadeln i tre steg.

Grundkontroll av sadeln i stallgången när hästen står uppställd på jämnt och vågrätt underlag, står rätt och med normal hållning. Under denna kontroll gör vi en första bedömning om sadeln passar hästen. Kontroll av sadeln när hästen är i arbete. Vi granskar här om sadeln både passar hästen och ryttaren när de är i arbete. Kontroll av sadelavtryck på hästryggen. Här kommer vi att granska det avtryck som sadeln gjort för att slutligen försäkra oss om att sadeln verkligen är den rätta för hästen.

Grunden till all sadelinpassning

Grunden till all sadelinpassning är sadelns stomme – bommen eller sadelträet. De tillverkas av laminerad bok, glasfiber, nylon, plast med mera. Det finns en rad olika sadelstommar på marknaden men lika för alla är att stommens form och storlek måste passa hästen när den är i arbete. En god vän till mig heter Oliver Morton. Mr Morton var hederspresident på Cliff Barnsby och har arbetat med sadlar i över 70 år. Han brukade skämtsamt säga att det finns lika många olika former på sadelstommar som nummer i det engelska nummerlotteriet.

Stommen på den här hästens rygg kallas för springtree. Den består av laminerad bok och har förstärkts med bland annat långsgående springstål för att inte bli för klumpig och för att den ska vara följsam mot hästens rygg när hästen är i arbete. Passar inte detta springtree när hästen är i arbete kommer inte heller den färdiga sadeln att passa hästen.

Steg 1:

När man utför kontroll av sadel i stallgången måste hästen hela tiden stå rätt, på vågrätt underlag och med normal hållning. Denna kontroll genomförs utan sadeljord och sadelunderlägg.

Bogfrihet

Hästen måste få vad vi brukar kalla för bogfrihet. En hästs båda bogblad är inte alltid lika utan dessa kan skilja sig i storlek och form. Man bör därför försäkra sig om att hästens båda bogblad går fria från sadeln. Hästarnas aktion är inte alltid lika och med anledning av detta kan man inte kategoriskt säga att alla hästars bogblad roterar bakåt ett visst antal centimetrar.

Ligger sadeln an mot eller ovanpå på bogen hindrar sadeln hästen att röra sig normalt. Därför måste hästens ansvarige och ryttaren se till att sadeln aldrig ligger an mot eller ovanpå bogen.

Vi sadelinpassare brukar kategoriskt säga att sadeln ska ligga två fingrar bakom bogen. Detta gör vi för att ni hästägare och ryttare ska förstå att sadeln aldrig får ligga an mot bogen. Vid inpassning av dressyrsadlar burkar detta angivna mått om två fingrar bli rätt.

Placeras sadlar som har mer framåtskurna kåpor två fingrar från bogen kan detta leda till att sadel kommer att hamna lite för långt bak från bogen. Vi måste i dessa fall försöka se var någonstans främre delen av sadelns stomme är. Det kan vara svårt att se var stommens främre kant är. Läder döljer ibland dessa delar vilket gör att man måste leta lite för att hitta främre kanten på stommen. På vissa sadlar kan man se en söm till den ficka som stommens främre del stuckits ner i. Man ska då mäta från den söm som ligger närmast bogen. Avståndet från denna söm fram till bogen och dess omslutande muskulatur bör vara fem centimeter.

Börja nu med att känna med fingerspetsarna var bogbladet och dess omslutande muskulatur är. Är det en dressyrsadel så lägg denna två fingrar bakom bogen. De andra sadlarna med framåtskurna kåpor bör läggas så att framvalvets främre kant ligger fem centimeter bakom bogen och dess omslutande muskulatur.

Det kan vara svårt och ibland omöjligt att få bogfrihet om hästen har bra bakåtliggande bogblad, är överbyggd, har djup rygg och lite buk "markerad bröstbenskurva". Man behöver bara dra åt sadeljorden så åker den fram an mot hästens armbåge och drar med sig sadeln an mot bogen.

Åker sadeln fram an mot bogen och sadeln har tre korta sadelgjordsstroppar bör man sadla i de två främsta för att hålla tillbaka sadeln från bogen. På de sadlar som glider bak från bogen bör man i stället sadla i de två bakre stropparna. Åker sadeln varken framåt eller bakåt och sadelgjordssöjlarna ligger helt i linje med den första och sista stroppen utan att några positionsavvikelse finns bör man sadla i dessa två.

Markerad bröstbenskurva

För hästar som har ”markerad bröstbenskurva” vilket med andra ord brukar betecknas som lite mage finns det kanske i dag en sadelgjord som inte drar fram sadeln an mot bogen. Dessa gjordar som är bakåtskurna ska som alla andra passas in till hästen. De ska passas in så att de ligger helt an mot muskulaturen över bröstbenet. Kraften på en sadelgjord blir alltid rakt neråt. Det är därför viktigt att titta hur ”bröstbenslinjen” är just där denna sadelgjord kommer att ligga an.

Sadelgjordsstropparnas linje i förhållande till ”bröstbenslinjen” bör bilda en vinkel om 80 till 90 grader. Är vinkeln mindre kan det uppstå ett ökat tryck vid bakre delen av sadelgjorden. Uppstår det ett sådant ökat tryck måste man använda en vanlig rak sadelgjord och ett annat hjälpmedel för att hålla tillbaka sadeln från bogen. Sadelgjorden är det mest revolutionerande som hänt inom ridsporten på årtionden.

De flesta dressyrsadlar har i dag en främre stropp som är fäst i stommens främsta del. Oftast behöver hästarna ha sadlar med sådan design för att de ska få full bogfrihet. Av de sadeltillverkare som säljer sina sadlar i Sverige är det de flesta som tillverkar eller kan tillverka sina sadlar med sådan design. Grundtanken är att sadeln ska hållas tillbaka så mycket som möjligt från hästens bog och då ge hästen full bogfrihet. De hästar som inte får någon full bogfrihet med stroppar som är fästade ”mitt under sadeln” ska ha denna typ av sadel. Det är det mest optimala för dessa hästar. Hästarna är olika och därför placerar sadeltillverkarna, sadelgjordsstropparna olika på sina dressyrsadlar.

Minoriteten hävdar att det är skadligt för hästarna att använda sadlar som designats på detta sätt. Dessa sadlar ska precis som alla andra sadlar passas in och balanseras rätt för hästen. Passas sadlarna in rätt till hästen när den är under arbete saknar påståendet grund. På dessa sadlar, som har en främre stropp, ska den bakre stroppen alltid dras åt något innan man drar åt den främre. Kom ihåg att vi inte ska dra åt någon sadelgjord förrän under steg 2.

Mankfrihet

Denna kontroll utförs när hästens hals är hög. När ryttaren sitter i sadeln måste det finnas tillräckligt utrymme mellan hästens manke och underdelen av sadelns framvalv så detta aldrig kommer i kontakt med hästen.

Huvudregeln är att det aldrig får finnas någon möjlighet till kontakt mellan hästens manke och sadeln. I underdelen av sadelns framvalv har det oftast infogats ett ganska kraftigt stål för att förstärka sadelträet.

Någon har räknat ut att om man travar i en halvtimme och sadeln ligger an mot manken så slår sadeln i hästens tornutskott 3 400 gånger. Det är därför av största vikt att denna del av sadeln aldrig kommer i kontakt med hästen.

Viktigt är nu när man ska bedöma avståndet främst vilken typ av stoppning sadeln har. Har vi en sadel som är stoppad med filt eller någon sort av foam så sjunker denna stoppning inte ihop så mycket som exempelvis en traditionell mjukt ullstoppad sadel. Man måste alltså ta i beaktande att en sådan ullstoppad bossa sätter sig och blir lite tunnare. Det kan här vara svårt för en lekman att avgöra hur tjock den aktuella bossan kan bli efter en topplyftning, stoppning, och fortfarande vara så mjuk att hästens muskler kan jobba genom bossan. Det finns här många olika råd hur många fingrar på höjden man ska kunna få mellan hästens manke och underdelen av framvalvet på sadeln.

För att kunna ge något råd om detta måste ett antal faktorer beaktas bland annat vilket material sadelbommen är gjord av, vad sadeln har för typ av stoppning och om det är en traditionell ullstoppad sadel hur mjukt denna är stoppad. Jag vill därför inte gå något råd om antal fingrar utan håller mig till huvudregeln som är att det aldrig får finnas någon möjlighet till kontakt mellan hästens manke och sadeln.

Rätt vinkel och form på sadelträets framvalv ”bomvidd”

Titta nu på hästens muskler bakom bogen. Dessa muskler bildar en vinkel och form. Sadelträets främre del, framvalv, har också en vinkel och form. När sadeln nu ligger ”två fingrar” bakom bogen och dess omslutande muskulatur så lägg ena handen ovanpå sadelns främre del.

Lyft sedan upp storkåpan och vik den bakåt något så att man kan se under denna. På många sadlar kan man se en liten bit av sadelträets framvalv innan det går ner i en liten ficka i sadelns bossa. Titta nu på denna bit av framvalvet som syns.

Framvalvet ska ha samma vinkel och form som de ryggmuskler hästen har fem centimeter bakom bogen och dess omslutande muskulatur. Sadelträets vinkel mot hästen får aldrig vara mindre än hästens. Den får dessutom inte avvika för mycket i form och inte heller vara alltför stor.

Jämnt tryck längs med bossan

Lägg ena handen lite lätt på överdelen av sadelns framvalv så att det blir ett litet tryck mot hästens rygg. För den andra handen utan några vassa ringar in i tunneln under framvalvet och dra sedan ner handen längs med under bossan. Man kan nu känna hästens muskler på ena sidan handen och bossan på den andra. Trycket ska vara lika hela vägen längs ner med bossan till slutet av den ficka som sadelträets framvalv, ortspets, har stoppats ner i. Efter slutet av denna ficka ska trycket bli mycket lätt, allt beroende av att det inte finns något tryck från någon del av sadelträet.

Sadeln är för smal om trycket ökar ju längre ner man kommer med handen.

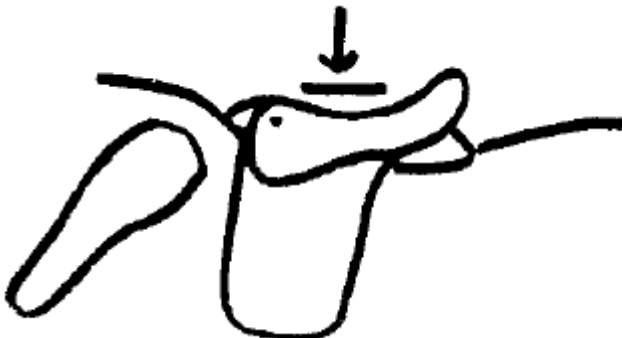
När sadeln är mycket för smal för hästen så kan man nästan inte dra ner handen förbi fickan för sadelträet. En för smal sadel för hästen gör att det uppstår ett punkttryck med varierande grad allt beroende av hur mycket för smal den är. Sadelträet och bossan får inte full kontakt mot hästens rygg. Sadeln är för vid om trycket är störst i början när man drar ner handel längs med bossan för att sedan gradvis bli mindre ju längre ner man kommer mot fickan för sadelträet.

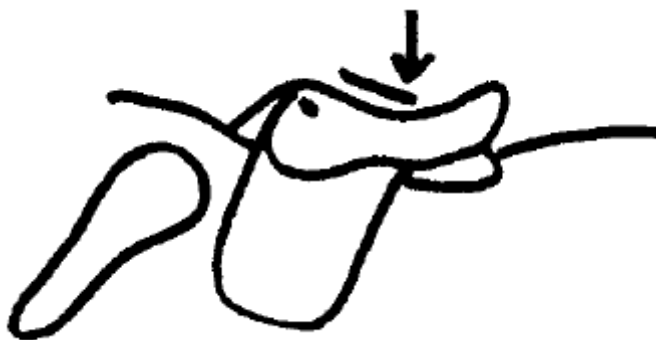
Om sadeln är mycket för vid så går det nästan inte att dra ner handen i början av bossan. Vi får i dessa fall ett ökat tryck högst uppe vid bossans början. Sadelträets nedre del av framvalvet har inte full kontakt mot hästens ryggmuskler. Ett tecken på att man har en för vid sadel kan vara är att den ligger mycket nära manken, men detta är ingen huvudregel.

Balans

Ställ er nu vid sidan av hästen och titta mitt i sadeln. Man sitter som huvudregel mitt i sadeln av det enkla skälet att ryttarens vikt ska fördelas lika under hela sadeln.

För att sadeln ska ligga i balans på hästens rygg ska sadelns mitt, i sitsen, vara vågrät i förhållande till marken som hästen står på. Djupaste punkten i sitsen är för långt bak.

Sadeln kan vara för smal. Den har en för smal bomvinkel i förhållande till hästens muskulära vinkel bakom bogen. Rätt bomvinkel men framvalvet är inte tillräckligt öppet ”bred”. I dessa fall kommer inte sadelns främre parti inte ner så att sadelträet kan komma i balans på hästen. Sadeln är för kraftigt stoppad i främre delen av bossan. Stoppningen i bossans bakre del kan ha satt sig för mycket. Djupaste punkten i sitsen är för långt fram.

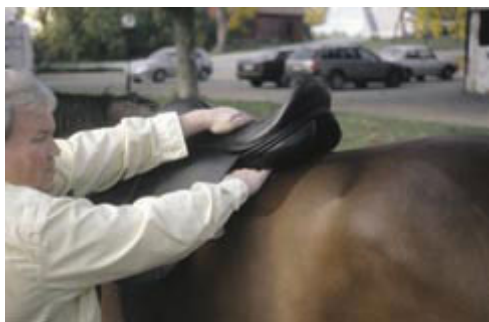
Sadeln kan vara för vid. Bomvinkel är för stor, vid, i förhållande till hästens muskulära vinkel bakom bogen. Framvalvet är för, öppet, bred. Stoppningen har satt sig för mycket längst fram i bossan eller att sadeln är överstoppad i bakre delen av bossan. I detta fall måste man beakta att hästen kan komma att arbeta i en annan form än den hästen har i stallgången. Mer om detta kommer vi in på i steg 2 och 3.

Full kontakt av sadelträet och bossan mot hästen

Vi har tidigare kontrollerat bossans anläggningsyta och tryck under hela framvalvet. Nu ska vi se till att den övriga delen av sadelträet och sadelns bossa ligger helt an mot ryggmuskulerna utan att något ojämnt tryck uppstår. Lägga ena handen med lite tryck mitt på sadelns sits samtidigt som man med den andra handen lyfter upp storkåpan och den undre mindre svettkåpan.

Titta nu in under sadelns kåpor mot bossan. Man kan nu se om sadeln har full kontakt längs med ryggen. Har man svårt att se kan man be en vän att lysa in i sadeltunneln med en ficklampa för att se om det lyser igenom någonstans. Fortsätt sedan med samma hand upp under bossan där denna övergår från framvalvet för att följa längs med ryggen.

Man kan nu känna bossan på ena sidan handen och hästens muskler på andra sidan. Det är viktigt att man håller ett litet tryck mitt på sadeln samtidigt som man för den andra handen bakåt längs med under sadeln. Trycket måste vara jämt längs med under hela sadeln.

Får man lätt in handen under bossan vid stigläderskrampan och trycket sedan ökar ju längre bak man för handen så är detta oftast ett tecken på att sadelträet i sadeln inte har rätt form för hästen. Detta är då ytterligare ett tecken på att sadelträet är för smalt för hästen. Sadelträet och sadeln i sig har i detta fall en lucka just vid stigläderskrampan och denna lucka kan bli lite större allt beroende av att hästen kan arbeta i annan form än den har under denna kontroll. Får man i stället luckan mitt under sadeln så kan sadelträet vara för rakt i midjan av sadelträet – mitt under sitsen – vilket gör att bossan just på detta ställe inte får någon kontakt mot hästens rygg. Har hästen samma form när den är i arbete så blir ett ökat tryck under främre och bakre delen av sadeln.

Vänd på sadlarna och titta under dessa. Det finns sadlar vars sadelträ är helt raka och så finns de som är något välvda allt beroende på att hästarna arbetar i olika form. Om sadeln är för rak för hästen så att det uppstår en lucka kan en sadelmakare stoppa sadelns bossa mitt under sadeln där denna inte fick någon kontakt mot hästens rygg. Ändras inte bossans tryck, hårdhet, på detta stället i förhållande till övriga delarna av bossan så går det att toppfylla på detta sättet. Sadelns bossa får aldrig bli så hård att hästens muskler inte kan "jobba genom bossan".

Har i stället sadelträets midja en för kraftig böjning i förhållande till hästens form så kan man känna att trycket är högre mitt under sadeln. Hästen är i detta fall rakare i sin form än sadeln. Om hästen dessutom arbetar med en än mer höjd rygg så kommer sadeln att gunga på ryggen.

Ländfrihet

En sadel får aldrig ligga an och trycka efter det artonde revbenet. Det finns de som hävdar att hästen inte blir skadad eller hämmad av att ha en sadel som ligger an och trycker på länden. En häst klarar inte av att bära någon del av ryttarens vikt på länden utan att negativt påverka dess aktion. En av Englands mest framstående veterinärer hette Sir Fredric. Sir Fredric studerade häst, sadel och ryttare under fem årtionden. Det är hans samlade studier som ligger till grund för verket Animal Management.

Slutkontentan i verket om sadlar och hästens länd är följande:

"The loins are not intended to carry weight".

"The loins are not intended to support weight, and no saddle should ever rest on them, they have a function to perform which will be alluded to later".

Det finns en hel rad skäl till att en sadel inte får ligga an och trycka på hästens länd. Inget väger dock tyngre än dessa ord.

Känn nu efter det artonde revbenet som är hästens sista revben vilket är fäst i revbenskorgen och följ detta upp mot sadelns bossa. Den sista biten upp mot hästens kotor ska revbenen i normalfallet inte gå att känna utan här får man föreställa sig en linje. När ryttaren sitter i sadeln så får inte sadelns bossa ligga an och trycka utanför denna linje.

Har man en sadel med kilbossa och denna ligger an och trycker utanför det artonde revbenet kan lösningen vara en traditionell bossa utan kil som lämnar hästryggen tidigare.

Syftet med en sadel som har en kilbossa är att ryttarens vikt ska fördelas över en så stor yta som möjligt, men i bland kan denna kil utgöra ett hinder.

Har sadeln i stället ett kraftigt bakåtskuret framvalv, cutback, och bossan ligger an utanför artonde revbenet så kan lösningen vara, om hästen inte har någon hög manke, en sadel som inte är så kraftigt bakåtskuren. Ryttaren kan då få en sadel till hästen som är kortare med behållen storlek på sitsen för sig själv. Sadelns sits blir mindre ju mer bakåtskuren sadeln är.

Tunnelbredd

En sadels bossor får endast ligga an mot hästens ryggmuskulatur. De får aldrig ligga mot hästens tornutskott, dess ligament eller muskelfästena till ryggmusklerna. För att kontrollera om sadeln har rätt bredd i tunneln så börja med att titta bakifrån över hästens kors och ner i tunneln. Nu får under inga omständigheter tornutskotten, dess ligament eller muskelfästena komma i kontakt med sadelns bossor. Man måste beakta att en traditionellt stoppad sadel som är mjuk i sin stoppning kan gå ihop lite i tunneln när ryttaren sitter i sadeln och det är därför man slutligen måste slutföra denna kontroll med en ryttare i sadeln. I steg 3 får vi klarhet genom sadelavtrycket om bedömningen här varit rätt.

Sadlarna designas olika och tunneln är inget undantag. Det finns tunnlar som är smala och de som är breda allt beroende av att hästarna är olika. På grund av att de är olika breda så kan man under inga omständigheter ange ett visst mått på bredden av sadlarnas tunnlar som skulle passa alla hästar. Ett mått som ofta anges är att det ska gå att få in tre fingrar hela vägen genom tunneln. Procentuellt sett så kan detta angivna mått om tre fingrar passa flest antal hästar, men ej alla.

Armbågsfrihet – ”bogfrihet”

På många hästar åker sadelgjorden och lägger sig strax bakom hästens armbåge. Det är främst de korta sadelgjordarna som här ställer till problem. Många ryttare skaffar sig lite för korta gjordar vars söljor ligger och knäpper till på hästens armbåge. Sker så kan hästens aktion bli hämmad och det finns inte längre någon full bogfrihet. Om dressyrgjorden är så bred att den tar i hästens armbåge så prova en särskild utskuren ”anatomisk” gjord. Dessa är designade just för att klara av att ligga ganska nära hästens armbåge och då möjligen också ge full armbågsfrihet.

Läs fler artiklar i detta ämne på www.agria.se